

Jocs amb el temps

MIQUEL DE PALOL

Opinió

En la introducció a la versió castellana de *Les liaisons dangereuses*, reedició del 1984 d'un anònim del 1822, Gabriel Ferrater raona que el text en qüestió té un valor especial perquè és contemporani de l'obra original (la novel·la de Laclos és quaranta anys anterior a la seva traducció), i explica que s'ha guardat bé prou, tradueixo, "de practicar de cap manera res que s'assembla a una modernització del llenguatge", perquè "avui caldria un escriptor de geni per obtenir una aproximació a l'original equivalent a la que el desconegut traductor aconseguia merament per ser de l'època".

L'observació porta a un dels aspectes més interessants de la casuística de la traducció literària. Sempre, per descomptat, que la fortuna l'acompanyi, una versió del mateix temps de l'obra original serà preferible a qualsevol altra de posterior, però alhora és reconegut que els clàssics, dels quals no es disposa de versions en les llengües actuals per l'òbvia raó que encara no existien, requereixen tornar a ser traduïts amb una certa periodicitat, a mesura que l'evolució dels temps envelleix les expressions i les frases fetes, i arriba fins i tot a fer incomprendibles alguns tics, alguns tòpics. Cada generació (o cada dues, més o menys, depèn del cas) ha d'emprendre la feina de retraduir els clàssics per aproximar-los a la pròpia existència, per fer-los aptes i comprensibles en els termes del seu costum, i cal tenir la consciència que com més s'acosti una versió a l'època en què es fa, com més mera-

Il·lustració: Guillem Cifré

velli els lectors per la seva vivesa i proximitat, més efimera resultarà.

Una activitat en certa mesura paral·lela a la traducció literària és la interpretació de música antiga, en què ja deu fer més de cinquanta anys es va iniciar un debat de fons sobre la conveniència i la legitimitat de dues grans tendències; la que en diríem recreativa, practicada per tots en el segle XIX i la primera meitat del XX, i encara avui per molts, en què el músic es considera artista, i a partir de la llibertat i la creativitat s'atribueix la virtut de donar una lectura actual, moderna, etcètera; i la que en diríem historicista, que pretén aproximar-se al màxim a l'efecte musical de l'època en què la partitura va ser escrita, incloent-hi instruments, impostacions, nombre d'instrumentistes, *tempi*, etcètera.

Les detraccions mútues són variades; en general, als recreatius se'ls acusa de falta de rigor, de respecte i de coneixement de l'esperit original, i als historicistes, de ser mers bibliotecaris, que l'obsessió tècnica els priva d'emoció i empatia, que neguen l'esperit del temps, que giren l'esquena als canvis substancials en el gust per les diverses expressivitats. D'arguments a favor, també n'hi ha per a tots els gustos: els recreatius diuen que si els compositors Händel, Mozart, etcètera, haguessin viscut avui, haurien tocat el piano o compost per a instruments electrònics, un deliri possibilista sense sentit perquè, tret del seu temps, qualsevol deixa de ser qui és.

Aquest cronista fa anys que ha

Lizaran i la soledat

MAR JIMÉNEZ

A la frontera entre el Raval i Sant Antoni, a la Ronda, ara ocupada per les veles que acullen el mercat provisional, és habitual trobar-hi avis o àvies sols, passejant o asseguts en alguns dels bancs que adornen les voreres, en la companyia del seu gos. Si bé aquesta imatge és molt habitual en ple Raval i també pels carrers de Sant Antoni, hi ha algun estrany fenomen que fa que molta de la gent gran d'aquests dos barris, amb els seus entranyables gossos, conflueixin a primera hora del matí a la Ronda, que es converteix en una rambla en la qual una vegada i una altra una pot contemplar aquesta estampa: amunt i avall, amb alguna parada ocasional per saludar altres vells també acompa-

nyats de gossos que no s'elevan més de dos o tres pams de terra i que, naturalment, no entenen de pedigrís, ni tan sols de races. Són avis i àvies entranyables, amb els quals fàcilment es pot iniciar una llarga conversa, amb prèvies carantoines als animalons. Avis i àvies que tenen en comú la soledat o l'abandó familiar, compensat per la lleialtat de l'animal. Una situació duríssima per a homes i dones d'avançada edat, en la qual es troben milers de persones a la ciutat, especialment a la seva zona baixa.

La soledat de la gent gran, convertida en una pesant càrrega a casa nostra, és un assumpte d'extrema gravetat que les polítiques públiques amb prou feines poden paliar. Aquesta situació, a més, es fa

més greu a Ciutat Vella, per la precària situació dels pisos i per la voracitat d'alguns propietaris que esperen amb ànsia la mort dels vells inquilins per poder disparar vertiginosament les rendes immobiliàries. Uns propietaris que no fan les imprescindibles obres de conservació dels centenaris edificis per forçar la rendició, i expulsió, de vells i gossos. "Tant de bo fotin el camp i se'n vagin a una residència", o "tant de bo es morin d'una punyetera vegada", per escriure-ho finalment, són pensaments que delaten les accions d'aquests propietaris.

Aquest drama, que per repetit i quotidià no resulta menys dolorós, és el rerefons de *Dues dones que ballen*, de Josep Maria Benet i Jornet, dirigida per Xavier Albertí i

magistralment interpretada per Anna Lizaran i Alicia Pérez. Sense menystenir el text de Josep Maria Benet i Jornet ni la gran interpretació de Pérez, la Lizaran broda el seu paper precisament com a dona gran, sola, que ben bé podria viure a qualsevol dels pisos dels meus veïns, que els seus fills ignoren i que en aquest cas, en lloc de gos, té en els vells *TBO* l'única escalfor. Uns *TBO*, que, precisament, compra al mercat de vell que hi ha a les porxades de l'antic Mercat de Sant Antoni. Anna Lizaran ha tornat a Gràcia, al seu Lliure, tants anys després, i ho ha fet per la porta gran, mostrant-nos tota la cruessa de la soledat. I certificant una vegada més que és la gran actriu de l'eskena catalana. *

ENTRESETMANA

MANUEL CUYÀS

Generació Virtèlia

pres partit pels historicistes, i no sent musicòleg i, per tant, estant o pensant-se que està alliberat de tics ideològics gremials, pot aventurar que es tracta d'una elecció de gust. Tot i així, quan tot és clar, busca on t'has equivocat. Gould, per fer esment del qui de manera més general s'identifica fins ara mateix com a intèrpret genial, no pretén reproduir amb la màxima exactitud possible la manera de sonar de Bach, però tampoc no es tenia per deslleial ni menyspreatiu de l'espiritualitat de Bach, sinó que la considerava intemporal per sublimació i, per tant, accessible des de l'expressivitat que ell mateix sentia millor. Escoltant les interpretacions d'uns i altres, certament, Gould aconsegueix peces extraordinàries (algunes més que d'altres), però són inferiors Staier, Hantaï, Gilbert, Hill? La introducció del paràmetre historicista no sembla que vagi en detriment de la creativitat interpretativa; especialment, en el barroc, en què la improvisació és un factor substancial, fins i tot va a favor de l'aportació personal que els recreatius branden com a estàndard.

Si tornem a l'apreciació de Ferrater —que no era cap esverat amb el adjectius—, no és lícit concloure que els grans intèrprets historicistes són els genis capaços d'obtenir una aproximació a l'original equivalent a la que els intèrprets de l'època aconseguien merament per ser-ho? Se'm podrà dir que no sabem del cert com sonava la música fa tres-cents anys. En part és veritat. Ja he dit que era una qüestió de gust. *

Un dia d'aquests, antics alumnes de l'Escola Virtèlia es van reunir al Palau Robert de Barcelona per assistir a la presentació d'un llibre que explica la història del centre on van estudiar. El llibre, *Generació Virtèlia; el palau comú dels líders catalans del segle XX* (Editorial Columna, col·lecció L'Arquer) ha estat escrit per la periodista Anna Roig (Vallirana, 1981) i és la síntesi d'una tesi universitària que ha estat dirigida pel també periodista Albert Sáez.

Molta gent coneix Virtèlia només perquè Jordi Pujol n'ha parlat sovint i surt a totes les seves biografies. L'ex-president, que va fer la presentació del llibre juntament amb l'autora i el professor Sáez, no va ser alumne de l'escola, sinó membre actiu i distingit de la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat que en depenia, però la seva vinculació amb la casa mare i la gent que s'hi bellugava va ser forta. Sí que en van ser alumnes, i alguns a la vegada membres de la Confraria que Pujol va arribar a capitaner, Pasqual Maragall, Federico Mayor Zaragoza, Miquel Roca Junyent, Xavier Rubert de Ventós, Josep Maria Trias de Bes, Lluís Bassat... Per això, per la categoria, el pes i la trajectòria d'aquests noms, l'autora subtitula el seu treball "el palau comú dels líders

catalans del segle XX". Una mica excessiu, perquè si féssim recompte de líders catalans del segle passat ens en sortirien, naturalment, més de no virtelians que de virtelians, però en tot cas una cosa és certa: dos dels noms que hem dit, Jordi Pujol i Pasqual Maragall, van presidir la Generalitat, o sigui que van portar el paper de líders molt amunt. Una altra cosa també és certa: en aquest país ens coneixem tots i molts, si no han compartit pupitre, han compartit feina o xiruques. Pujol i Maragall van tenir grans enfrontaments en la seva vida política adulta, però, comptat i debatut, Pujol, que era més gran, havia portat Maragall d'excursió. Pel que fa a Mayor Zaragoza, va arribar a ministre de la UCD d'Adolfo Suárez sense que Maragall, líder el PSC, deixés de considerar-lo com un cosí. El llibre ho diu. No diu, però és sabut, que Lluís Bassat dotaria d'imatge impactant el lema "Som 6 milions", que Jordi Pujol es va inventar. Rubert de Ventós, conseller o aconsellador de Maragall que se'ns ha fet independentista, és l'autor de la millor i més certa definició de Jordi Pujol: "Pujol sempre és Pujol". Aquestes coses només les pot afirmar amb autoritat qui coneix el personatge des de petit. En aquest cas, des de Virtèlia. Què hem de dir de Miquel Roca, secretari general de

CDC i després rival de Maragall en la seva pretensió d'aconseguir l'alcaldia? Virtèlia ha dibuixat moltes línies paral·leles que s'han acabat trobant molt abans que a l'infinit.

Palau? Quin és aquest "palau comú dels líders catalans del segle XX" a què el subtítol fa referència? Gràcies al llibre sabem que la paraula *Virtèlia*, de la qual els no virtelians desconeixem el significat, va ser extreta pels fundadors de la institució d'*El Criticón* de Baltasar Gracián. "El llibre —explica l'autora— és una novel·la al·legòrica en què un mestre i el seu alumne s'instrueixen i s'eduquen mútuament i junts fan un camí que els porta al palau Virtèlia, el nom de la sobirana del palau, on es troba la «virtut»". Enric Badal, Dolors Calvet, Joan Duran i Joan Josep Llongueras, pedagogs "d'abans de la Guerra Civil" van ser els fundadors d'aquesta escola, marcada pels ideals catalanistes i cristians que ja havien inspirat la Blanquerna prebèlica.

Enric Badal, supervivent de l'equip directiu, va assistir a l'acte de presentació, amb cadira de rodes. Els antics alumnes van córrer a felicitar-lo.

Al final del llibre s'inclouen uns textos de joventut de Jordi Pujol, publicats a la revista *Forja* de la Confraria de Virtèlia que demostren que "Pujol sempre és Pujol". *

MOTACIONS

MÀRIUS SERRA

Enigma?

És l'enigma més difícil que he fet mai, publicat a la coberta de *Verbàlia 2.0* (Empúries). Són vint bitllets i amaguen tres versos alexandrins. Ara que ha acabat el termini per resoldre'l en puc divulgar la solució. Som (Kirguizistan) + ien (Japó) + lliura (Gibraltar) feia "somien, Esther, Lina". Dòlar (USA) + rand (República Sud-africana) + lari (Geòrgia) + manat (Turkmenistan) formaven "dol arran de la rima (nat)". Metical (Moçambic) + kina (Papua) = "N'admeti. Cal? Quina?". L'euro (UE) + baht (Tailàndia) + florí (Holanda) + Pataca (Macau) feia "Heu robat flor i petaca?". L'últim vers valia set bitllets: marc (Alemanya), real (Brasil), vatu (Vanuatu), quetzal (Guatemala), shékel (Israel), dracma (Grècia) i taka (Bangla Desh) per rematar "Somien, Esther, Lina, dol arran de la rima./ N'admeti. Cal? Quina? Heu robat flor i petaca?/ Marc real, va, tu que ets alt... Xe, que el drac m'ataca!". Algunes pistes minúscules permetien intuir per on es resolvia aquest difícilíssim criptograma. Al final, dos lectors colossals l'han resolt en només tres mesos: Xavier Gràcia i Víktor Bautista. Han guanyat un llibre al mes durant deu anys. Cinc anys de lectura cadascun. S'ho mereixen. *

L'ULL DE L'AGULLA

DANIEL BOADA

Porto tan pocs diners
per a aquest viatge que
no sé si sóc un turista
o un immigrant!

